

Адаманова Л.Н.

УДК 81.161.2”373”

МОДЕРНА ПОЛІТИЧНА ЛЕКСИКА В ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Сьогодні, коли в країні відбувається поступове піднесення самосвідомості українців як етносу завдяки поетапному втіленню програми розвитку національної культури та освіти на тлі рівноправного розв'язання проблем розвитку самобутніх культур національних меншин, вивчення мовної ситуації в Україні набуває все більшого значення. Незважаючи на те, що проблемами мов займаються Рада з питань мовної політики при Президентові України, Інститут української мови НАН України, Інститут мовознавства імені О.О.Потебні НАН України, Українська національна комісія з питань правопису при Кабінеті Міністрів України, Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка, Український мовно-інформаційний фонд НАН України та інші поважні інституції, сучасна мовна ситуація в Україні характеризується низкою негативних явищ і тенденцій. Так, зокрема, українська мова як державна ще не дістала належного застосування в галузях політики, права, освіти, культури, науки, інформатики, військової справи, судочинства тощо. Взагалі, виконання Закону “Про мови” в Україні ще не на належному рівні. З цього виходить, що дослідження досвіду впровадження мовної політики та мовного будівництва в короткотривалій період національного відродження набуває не тільки теоретичної, але й практичної значущості.

Останнє десятиріччя в українському суспільстві відбуваються якісні зміни, розвиваються ринкові відносини та поширюються на політику. Це потребує переосмислення суспільних реалій в царинах, які нерозривно пов'язані із суспільною свідомістю, особливо в тих, де діяльність здійснюється в умовах конкурентної боротьби. До таких належить й політичні промови та як їхній елемент, політична термінологія. В Україні вже можна підбити деякі підсумки майже десятилітньої історії її становлення. Передовсім важливо відзначити кількісне зростання політичної термінології.

Перші політичні кампанії характеризувалися в Україні непрофесіоналізмом, сліпим копіюванням закордонного досвіду. Це стосувалося і підходу до організації політичних промов, і принципів, прийомів створення політичних іміджів. Новий етап в розвитку вітчизняного політичного дискурсу започаткували вибори до Верховної Ради 1998 та 2002 років, вибори Президента України 1999 року. Ці виборчі кампанії засвідчили достатньо високий професіоналізм у їх організації, ретельну продуманість стратегій, вдале залучення ЗМІ, використання сучасних маркетингових принципів та виборчих технологій. Становлення наукового знання про політичний дискурс та політичну термінологію, утім, ще відстає від процесів, що розгортаються на практиці. Теоретична база політичних промов вимагає глибинного розроблення, а теоретичні твердження – ретельного аналізу, узагальнення й адаптації до реалій сучасного етапу становлення сфери політичних комунікацій (10, с.6)

Метою роботи є дослідження політичної лексики в системі масових політичних комунікацій та дискурсів.

Проблемами дослідження поняття “політична лексика” займалися такі відомі мовознавці як С.Г. Капралова, В.Г. Костомаров, Т.Б. Крючкова, В.М. Лейчик, Л.А. Мурадова, І.Ф. Протченко. У лінгвістичній літературі існує чимало визначень політичної лексики. Найбільш розгорнуте визначення політичної лексики дає І.Ф. Протченко, який тлумачить дану лексику як „частину словника, яку складають назви явищ та понять зі сфери політичного та суспільного життя, тобто зі сфери політичної, соціально-економічної, світоглядно-філософської” [1, с. 23].

Мова сучасних українських засобів масової інформації привертає до себе увагу багатьох лінгвістів, оскільки є багатющим джерелом для дослідження новітніх тенденцій у розвитку сучасної української літературної мови. Одним із найпомітніших процесів, що відбувається у нашій мові сьогодні, є процес активного поповнення лексики української мови, розширення меж сполучуваності слів, актуалізація лексем, що перебували на периферії тощо.

Лексична система мови засобів масової інформації – найдинамічніша система сучасної української літературної мови. І це природно, адже однією з основних функцій ЗМІ є інформативність, новизна. ЗМІ покликані, найперше, інформувати читачів, глядачів про події у світі. І найменші зміни у житті планети, суспільства миттєво віддзеркалюються у ЗМІ.

Ми зробимо спробу проаналізувати мову сучасних засобів масової інформації на матеріалі газет “День” (1998-2009) та “Молодь України” (1998-2009).

Помітних змін у пострадянський час зазнала лексика сучасної української мови. Перехід України від однієї політичної системи до іншої, зміна економічних відносин, переорієнтація зовнішньої політики держави призвели до появи чисельної кількості новацій, особливо у сфері суспільно-політичної та економічної лексики. Політичні новації у мові ЗМІ можна поділити на дві великі групи: слова-терміни на означення суспільно-політичних та економічних понять і стійкі словосполучення у галузі політики й економіки. У розвитку словникового складу сучасної української мови за останні кілька років помітні такі дві тенденції: актуалізація вже наявних у словниковому фонді мови лексем і запозичення, зроблені за останні кілька років (9, с.4).

Надзвичайно потужним процесом, що спостерігається у мові сучасних засобів масової інформації, є активізація значної кількості слів-термінів іншомовного походження, запозичених українською мовою досить давно, але обмежених сферою вживання. Терміни, які колись позначали реалії так званих “буржуазних” країн, нині відображають дійсність української держави. Значна частина таких слів фіксуються “Словником

української мови” в 11 томах (3), але з певними заувагами. Наприклад, часто вживана сьогодні лексема парламентаризм у “Словнику української мови” подається з такими значеннями: 1. Система державного буржуазного управління, за якою законодавча влада належить виборному парламенту. 2. Участь якої-небудь партії в представницьких зборах уряду. Зараз вона позначає систему державного управління України і вільно функціонує у мовленні.

З проголошенням незалежності України часто вживаними стали спеціальні слова, що належать суспільно-політичному шару лексики, і завдячують своїм функціонуванням проголошенню незалежності України: суверенітет (“Л.Кучма зазначив, що ухвалений документ підтверджує територіальну цілісність та суверенітет України...” /МУ. – 2003. – 19 лют.), і демократія (“Під час зустрічі з організаторами виборчого процесу, представниками політичних партій і журналістами М.Рябець не раз називав великі суми в гривнях: демократія справді коштує недешево” /МУ. – 2007. – 27 січ.), денационалізація (“А без інституту приватної власності проблема розподілу державного майна, денационалізації, роздержавлення стане могильним каменем на Декларації про державний суверенітет...” /МУ. – 2004. – 1 січ.).

Частина активізованих слів стосується сфери адміністративного управління: мерія, муніципалітет, департамент, парламент тощо. Активного функціонування набули назви вищих службових осіб, іншомовного походження, до цього часу обмежених сферою вживання. Встановлення парламентсько-президентської республіки в Україні спричинило до активного вжитку лексему президент у значенні “обраний на певний строк глава держави” (7, с 50): (“Депутат Олександр Єльшкевич поінформував сесію про утворення спеціальної комісії Верховної Ради, яка має стояти на сторожі неухильного дотримання законності в ході кампанії з виборів Президента України” / МУ. – 2006. – 2 черв.). Широко вживаними стали слова прем’єр-міністр (“Цими самими днями – 28-29 серпня – на Луганщині перебуватиме Прем’єр-міністр України...” / МУ. – 2005. – 20 серп.), спікер (“Ну, нехай спікер їх спробує вишикувати...” / Д. – 2006. – 30 квіт.), губернатор (“Ось що пропонує запорізький губернатор центру...” / Д. – 2006. – 20 квіт.), мер (“Зрозуміло, що такий мер буде “упиватися владою...” / Д. – 2006. – 29 квіт.), віце-спікер (“Все залежатиме від жовтня”, – сказав перший віце-спікер” / МУ. – 2006. – 11 черв.), экс-мер (“Міськвыборчком відмовився зареєструвати экс-мера Одеси...” / МУ. – 2007. – 7 лип.) тощо.

Істотного розширення сфери вживання зазнали такі слова-терміни з галузі політології, як коаліція, опозиція, референдум, олігархія, істеблшмент, імпічмент, інавгурація. Усі вони фіксуються “Словником української мови” в 11 томах (3), що свідчить про їх тривале перебування у лексичному фонді української мови (6, с. 42).

Чисельну групу актуалізованої лексики становлять терміни з галузі економіки. Прикладами, що ілюструють це твердження, можуть служити слова оренда, кредит, спонсор, інвестиція, інфляція, дивіденд, бізнес, акція, акціонер, біржа, вексель, номінал, банкрут, ліцензія, демпінг та ін.

Значного поширення набули назви осіб за родом діяльності, занять: акціонер, дилер, маклер, брокер, менеджер, кредитор, інвестор, спонсор, банкір, іміджмейкер (7, с. 125).

Отже, значну частину політичних новацій сучасних українських засобів масової інформації становить актуалізована лексика на означення суспільно-політичних та економічних понять, яка до цього часу була обмежена сферою вживання. Новітні запозичення з різних мов становлять значно меншу кількісно групу слів. Численними є лексикалізовані сполучення двох і більше слів, що стосуються політичного та економічного життя суспільства і виконують номінативну функцію.

Джерела та література

1. Служицький Є. Г. Лексичне калькування в умовах постійної двомовності / Є. Г. Служицький // Мовознавство. – 1991. – № 4 – С. 35-36.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підруч. / Ф. С. Бацевич. – К. : Вид-чий центр “Академія”, 2004. – 344 с.
3. Гавра Д. П. Публичная сфера: культурная и политическая традиция / Д. П. Гавра // PR-диалог. – 2000. – № 3 (8). – С. 14-18.
4. Довідник депутата / упор. М. Ф. Верменчук, Л. П. Павлова. – К. : Парламентське вид-во, 2000. – С. 383-390.
5. Кравчук Л. М. Маємо те, що маємо. Спогади та роздуми / Л. М. Кравчук. – К. : Століття, 2002. – 392 с.
6. Нагорна Л. Політична мова і мовна політика / Л. Нагорна. – К. : Світогляд, 2005. – 72 с.
7. Політологія : терміни, поняття, персоналії, схеми, таблиці : навч. посіб. для студ. / В. М. Піча, Н. М. Хома. – К. : Каравела; Львів : Новий світ, 2000. – 320 с.
8. Словник іншомовних слів / укл. : С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К., 2000.
9. День : газета. – 1998-2009 рр.
10. Молодь України : газета. – 1998-2009 рр.